

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 5, 2020 | 28.05.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.78](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.78)

УДК 351.82:631.1(477)

I. О. Федуняк,

*к. е. н., доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
ORCID ID: 0000-0002-8399-5167*

I. С. Гурська,

*к. е. н., доцент, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»
ORCID ID: 0000-0003-0547-6799*

РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗМУ

I. Feduniak

*PhD in Economics, Associate Professor,
SS NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute"*

I. Hurska

*PhD in Economics, Associate Professor,
SS NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute"*

DEVELOPMENT OF GRAIN PRODUCTION AS A BASIS FOR FOOD SECURITY IN CONDITIONS OF GLOBALISM

У статті з'ясовано причини глобальної економічної кризи. Проаналізовано світовий індекс цін на продукти харчування. Розкрито важливі показники продовольчої безпеки держави. Показано, що за досліджуваний період спостерігається чітка тенденція у зростанні світового виробництва зернових культур, що дає можливість збільшити об'єми торгівлі на світових ринках. Визначено основні напрями підвищення рівня національної продовольчої безпеки в умовах глобального подорожчання продуктів харчування.

Підкреслюється, що І місце у світовому рейтингу з виробництва зернових займає пшениця. Проведено аналіз динаміки виробництва зернових культур в Україні та встановлено, що Україна має значні можливості сприяти таким організаціям, як ООН при розв'язанні глобальних проблем людства, до яких відноситься і продовольча. Розглянуто та проаналізовано український експорт зернових культур. Зроблено висновки, що виробництво аграрної продукції та міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами є вкрай важливими компонентами економіки будь-якої країни, а рівень розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами є важливою складовою економічного розвитку країни.

The article clarifies the causes of global economic crisis. World food price index is analyzed. It is emphasized that a certain decrease in food prices since 2012 is primarily due to an increase in production of major crops. This made it possible to replenish world stocks and thus increase the

ratio of stocks to consumption. Due to this, the food price index at the end of 2019 fell to 163.9. Important indicators of food security of the state are revealed and it is determined that the situation in the world with food supply should be solved by joint efforts. It is shown that during the study period there is a clear trend in the growth of world production of cereals, which makes it possible to increase trade in world markets. The main directions of increasing the level of national food security in the context of global food prices are identified.

It is emphasized the first place in the world ranking of grain production is wheat. It is carried an analysis of dynamics of grain production in Ukraine and found that Ukraine has significant opportunities to assist organizations such as the UN in solving global human problems, including food, but this should not be reflected in the domestic food market.

The Ukrainian export of grain crops is considered and analyzed and it is emphasized that agriculture is an important component for the development of other sectors of the economy, which ensures food security of our state, solves priority issues of employment and stimulates strategic development of the state as a whole and individual regions.

It is concluded that agricultural production and international trade in agricultural goods are extremely important components of the economy of any country, and the level of development of international trade in agricultural goods is an important component of economic development. Taking into consideration current market realities, it is important for Ukraine to expand the range of exported products, increase the production of its own products, which are currently imported in large quantities. At the same time, it is important to study the world market situation and adapt to global trends.

Ключові слова: глобалізм; продовольча криза; продовольча безпека; зростання цін; індекс цін; міжнародна торгівля.

Keywords: globalism; food crisis; food security; rising prices; price index; international trade.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Визнання об'єктивного характеру глобалізаційних процесів міжнародних відносин стало відчутним у багатьох сферах економіки, де інтереси однієї країни у певних галузях не можуть бути задоволені без врахування інтересів інших країн. В умовах сьогодення продовольча проблема не стала винятком для окремої країни та виступає однією з найдавніших глобальних проблем людства. Недостатня забезпеченість населення продовольством позначається на здоров'ї людини і, як наслідок, зменшується тривалість життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й загальнометодологічні засади регулювання агропродовольчого ринку досліджували у своїх працях В. Андрійчук, Н. Вдовенко, П. Гайдуцький, В. Галушка, В. Гейць, С. Дем'яненко, А. Діброва, Т. Дудар, О. Жемойда, М. Ільчука, С. Кваша, Ю. Лупенко, О. Могильний, М. Талавири, Г. Черевко, О. Шпичак та інші науковці.

Разом із тим, значна частина невирішених питань цієї складної та багатогранної проблеми потребує поглибленого вивчення. Актуальність та необхідність пошуку нових теоретико-методичних і практичних підходів до удосконалення механізму регулювання ринку зерна в умовах глобалізації зумовлює вибір теми та визначає актуальність дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення місця зернової галузі в умовах глобалізації економіки, аналіз її стану та напрямків розвитку, як гарантії зміцнення продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення населення продуктами харчування в достатній кількості – одна з найважливіших проблем людства.

За даними Продовольчої та аграрної організації ООН (ФАО) у світі зареєстровано у 2019 р. більше 820 млн голодуючих. Продовольча проблема у першу чергу полягає в тому, що в країнах, які розвиваються, відсутні кошти для закупівлі необхідних продуктів харчування.

Порівняно з 2002 р. індекс цін на продовольчі товари в 2012 р. зріс з 89,6 до 213,3 у грудні 2012 р. В даний період ціни досягнули найвищого рівня на тлі підвищеного попиту на пальмову олію та цукрову тростину для виробництва біопалива [1].

Як стверджують фахівці Міжнародного дослідного інституту продовольчої політики, збільшення виробництва біопалива призводить до зростання цін на продукти від 25 до 33 відсотки [2]. Також слід врахувати, що збільшення чисельності населення в світі, яке відчуває нестачу продуктів харчування, відбувається через фінансово-економічні кризи, що призводять до масового безробіття та недоїдання.

Значна частка населення світу немає можливості споживати продукти харчування в науково-обґрунтованих нормах. За таких умов, аграрна політика держав повинна спрямовуватися на зростання обсягів виробництва продовольчих продуктів та забезпечувати розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків.

За доповіддю співробітників ФАО певне зниження цін на продовольство з 2012 р. зумовлене в першу чергу збільшення обсягів виробництва основних сільськогосподарських культур, що дало можливість поповнити світові запаси і таким чином збільшити співвідношення запасів до споживання. Зважаючи на це, індекс цін на продовольчі товари наприкінці 2019 р. знизився до 163,9 [3].

Ситуація у світі із продовольчим забезпеченням, повинна вирішуватися спільними зусиллями. Через хороші урожаї останніх років і накопичених запасів утворився надлишок основних продовольчих товарів. В результаті чого, спад виробництва зернових не повинен позначитися на наявності продовольства для споживання (рис. 1).

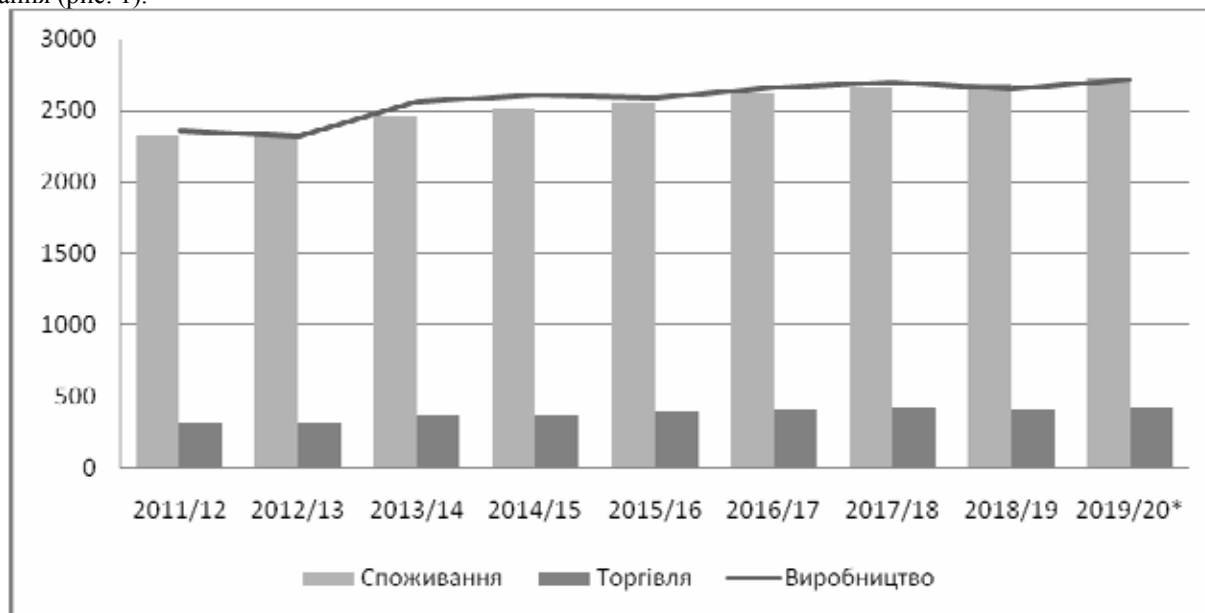

Рис. 1. Динаміка виробництва, споживання та торгівлі на світовому ринку зернових культур, млн тонн [3] (* станом на 03.2020 р.)

За досліджуваній період спостерігається чітка тенденція у зростанні світового виробництва зернових культур, що дає можливість збільшити об'єми торгівлі на світових ринках. З 2010 до 2020 МР виробництво зросло на 455 млн тонн, що дозволило збільшити об'єми торгівлі за даний період на 130 млн тонн. Це дає можливість утримувати споживання на рівні відповідно до виробництва, незважаючи на зростання чисельності населення, тим самими не даючи росту кількості голодуючих у світових масштабах.

За даними ФАО І місце у світовому рейтингу з виробництва зернових займає пшениця, а за прогнозними даними її виробництво у 2020 р. може досягти рекордних показників (рис. 2).

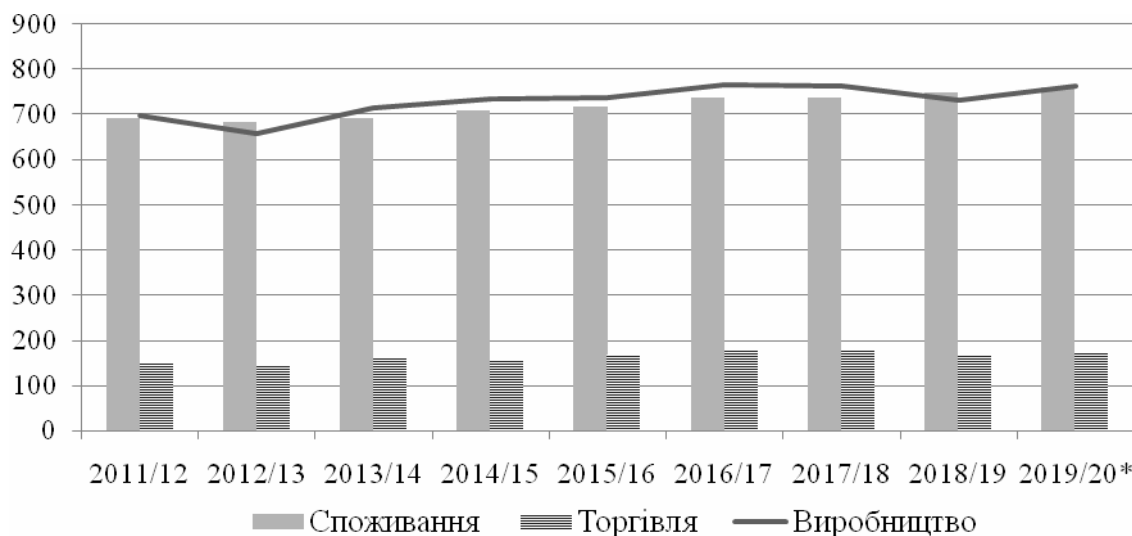

Рис. 2. Динаміка виробництва, споживання та торгівлі пшеницею на світовому ринку, млн тонн [3] (* станом на 03.2020 р.)

Виробництво, споживання та торгівля пшеницею на світовому ринку теж має тенденцію до зростання, адже як виробництво так і споживання зросло за досліджуваний період на 110 млн т, а світова торгівля збільшилась на 43 млн тонн.

Здійснення торгівлі на міжнародних ринках постійно стає менш витратним. Вільні ринки в країнах з низьким рівнем доходів все більше відкриті для конкуренції з зарубіжними товарами, а процеси глобалізації вплинули, як на розширення виробничих можливостей аграрної сфери, так і призвели до загострення проблеми нерівномірного розподілу продуктів харчування.

Аналогічна тенденція спостерігається і на вітчизняному аграрному ринку. Фінансова криза особливо негативно вплинула на виробників аграрної продукції, адже цей сектор є залежним від можливості отримання кредитів у зв'язку з нерівномірністю виробничого циклу і періоду отримання доходів.

Україна, маючи велике й різноманітне сільське господарство, входить до числа провідних світових виробників зернових, соняшнику, сої та олії. Вітчизняне сільське господарство продовжує залишатися основою нашого суспільства і забезпечує продуктами харчування населення, формує третину валютних надходжень.

Інноваційний підхід для підвищення ефективності використання усіх видів ресурсів забезпечує стабільний ріст виробництва в галузі та дозволяє знижувати видатки виробництва й екологічне навантаження на навколишнє природне середовище.

Згідно з оцінкою Міністерства економіки урожай зернових в 2019 р. склав близько 75 млн т (рис. 3).

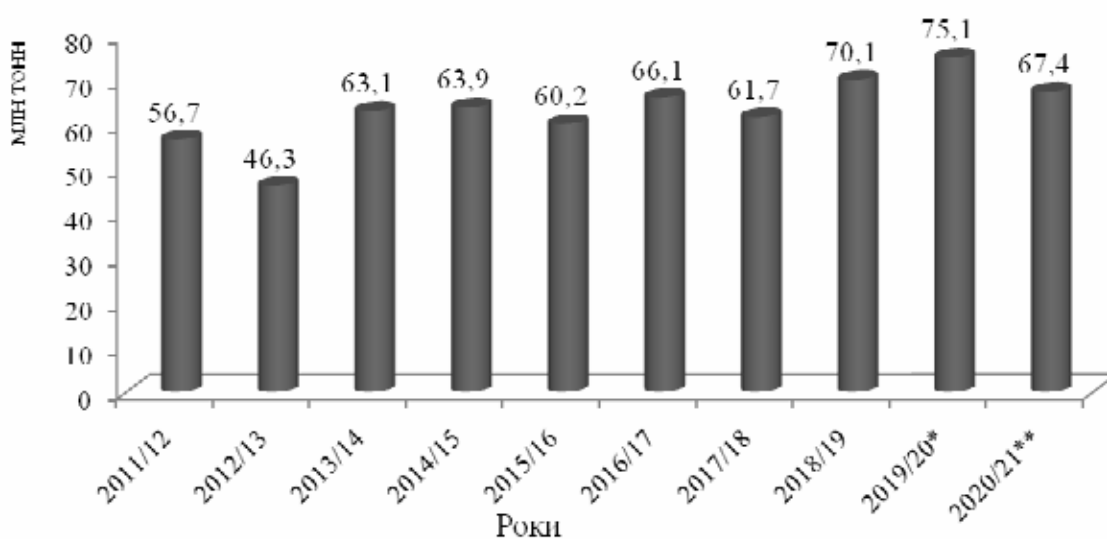

Рис. 3. Динаміка виробництва зернових культур в Україні, млн тонн [4]

* станом на 03.2020 р.

** прогноз

За прогнозом науковців Інституту аграрної економіки, у 2020 р. обсяги виробництва зернових та зернобобових культур в Україні складуть 67,4 млн т., що на 7,7 млн т або на 10,3 % менше за історично рекордний урожай зернових у 2019 р. [5].

Україна має значні можливості сприяти таким організаціям, як ООН при розв'язанні глобальних проблем людства, до яких відноситься і продовольча. Однак це не повинно відобразитися на внутрішньому продовольчому ринку, адже неконтрольований експорт сільськогосподарської продукції призводить до зростання внутрішніх цін на продовольство.

Аграрний сектор поряд із металургією й ІТ-сферою, безперечно, залишається одним із головних експортерів, забезпечуючи значну частку валютних надходжень.

Вихід підприємств на світові ринки із своєю продукцією свідчить про те, що вони досягли у своїй діяльності певних параметрів у виробництві товару чи наданні послуг. На їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені в першу чергу впливає якість товарів або запропонованих послуг, тобто підприємство дотримується міжнародних стандартів. Експортування товарів є економічно доцільним, коли дохід від експорту перевищує витрати на експорт, а прибуток від продажу товарів на зовнішніх ринках повинен перевищувати виторг від продажу на внутрішніх.

Важливою складовою експорту сільськогосподарської продукції нашої держави є зернові культури (рис. 4).

Рис. 4. Український експорт зернових культур [4]

** станом на 03.2020 р.*

Аналізуючи ситуацію із зовнішньою торгівлею аграрною продукцією в Україні, варто відзначити, що вона в 2019 р. досягла 50 млн т. Тенденцією останніх років, а саме починаючи з 2017 р. стало збільшення виручки від експорту зернопродукції, яка в 2019 р. склала 9,6 млрд дол. США.

Необхідно кардинально переглянути і створити нову модель розвитку світової агропродовольчої системи, засновану на взаємній координації з використанням глобалізаційних переваг. У країнах, що розвиваються, аграрний розвиток має поєднуватися зі стратегією продовольчої безпеки, основними завданнями якої є:

а) забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва, а продовольчу допомогу використовувати лише в надзвичайних ситуаціях;

б) підтримання стабільності продовольчого забезпечення за рахунок скорочення коливань виробництва та врожайності, адекватного управління національними запасами виробництва, розвитку транспортної інфраструктури та системи збуту;

в) забезпечення доступу всіх мешканців до наявного продовольства шляхом політики перерозподілу доходів, збільшення зайнятості та споживання [6, с.152].

Виробництво аграрної продукції та міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами є вкрай важливими компонентами економіки будь-якої країни, оскільки пов'язують в собі такі складові, як забезпечення продуктами харчування населення, забезпечення робочих місць, підвищення рівня доходів, якості життя сільського населення, стабільне та збалансоване природокористування.

Рівень розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами є важливою складовою економічного розвитку країни. Проте для позитивного впливу необхідно утримувати обсяги і структуру зовнішньоекономічної діяльності в сільському господарстві в певних рамках, які будуть покращувати економічний клімат, забезпечувати ринок потрібними сільськогосподарськими товарами, забезпечувати стабільний дохід бюджету, не завдавати шкоди національним виробникам, збільшувати зайнятість населення, гарантувати продовольчу безпеку, екологічну стійкість.

Висновки. В умовах сучасних глобальних викликів, за рахунок впровадження інновацій, спрямованих на підвищення продуктивності, налагодження переробки та формування додавання вартості, використання сучасних технологій та створення інфраструктури вітчизняним товаровиробникам вкрай важливо виходити на зовнішні ринки, адже переробка та експорт сільськогосподарської продукції є одним із ключових напрямків розвитку країни. Наявні природні ресурси дозволяють розширювати експорт та задовольняти продовольчі потреби багатьох споживачів продовольства у світі. При цьому важливим є дослідження світової кон'юнктури ринку та адаптація до світових тенденцій.

Враховуючи сучасні ринкові реалії, для України важливо розширювати асортимент продукції, що експортується, збільшувати обсяги виробництва власної продукції, яка наразі імпортується у великих об'ємах та збільшувати частку продукції з доданою вартістю у загальній структурі експорту.

Література.

1. Індекс цін на продукти харчування ФАО. URL: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex> (дата звернення 28.03.2020).
2. A Worsening Food Crisis. The U. S. and its allies need to act., The Washington Post, April 20, 2008; P. B06.
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/faostat> (дата звернення 30.04.2020).

4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.04.2020).
5. Яким буде урожай зернових у 2020 р., – прогноз. AgroPolit.com. <https://agropolit.com/news/15760-yakim-bude-urojay-zernovih-u-2020-rotsi-prognoz> (дата звернення 27.04.2020).
6. Ганначенко С.Л. Світовий ринок агропродовольства на сучасному етапі розвитку: висновки (перспективи) для України. Економіка і прогнозування. 2010. № 1. С. 142-154.

References.

1. FAO Food Price Index (2019), available at: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex> (Accessed 27 April 2020).
2. A Worsening Food Crisis. The U. S. and its allies need to act. (2008), The Washington Post, P. B06.
3. Food and Agricultural Organization of the United Nations (2019), available at: <http://www.fao.org/faostat> (Accessed 30 April 2020).
4. State Statistics Service of Ukraine (2020), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. AgroPolit.com (2020), “What will be the grain harvest in 2020, - the forecast”, available at: <https://agropolit.com/news/15760-yakim-bude-urojay-zernovih-u-2020-rotsi-prognoz> (Accessed 27 April 2020).
6. Hannachenko S. L. (2010), “The world agri-food market at the present stage of development: conclusions (prospects) for Ukraine”, *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 1, pp. 142-54.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2020 р.